

Запропонований новий експериментальний підхід професійної підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ, який мав свою перевірку під час педагогічної практики аспірантів, був заснований на наступних принципіальних положеннях (які мали своє відображення на всіх етапах професійної підготовки): пропедевтична спрямованість; зв'язок з предметами психолого-педагогічного циклу; розвиток педагогічного мислення; особиста орієнтація; динаміка самостійності; опора на реалії педагогічної дійсності у ВТНЗ

Висновки. Таким чином, ми визначили, що науково-педагогічна діяльність характеризується рефлексією соціальної ситуації вищої технічної освіти і механізмів його реалізації, забезпеченням наукоємкості змісту і освітніх технологій, органічним злиттям наукового дослідження з викладанням у ВТНЗ, партнерською творчістю викладача і студента. Важливою передумовою становлення науково-педагогічної діяльності у майбутнього викладача ВТНЗ виступає наявність концептуального простору ВТНЗ ситуації професійного розвитку майбутнього викладача ВТНЗ, яку визначали у нашому дослідженні: академічне середовище, традиції ВТНЗ, парадигма вищої технічної освіти, що прийнята викладацьким товариством; наукові школи, в рамках яких проводили свої дослідження майбутні фахівці; соціально-психологічний клімат кафедр, ВТНЗ; досвід особистісної самоорганізації викладача-науковця, який прагне до підвищення професіоналізму і розкриття свого особистісного потенціалу (постійний кайдзен). Рівень становлення науково-педагогічної діяльності майбутнього викладача ВТНЗ характеризувався його ціннісним відношенням до неї, професійною компетентністю, умінням залучати студентів до сумісної творчої діяльності, потребою до коуч-взаємодії з іншими, рефлексією і прогненням до постійного кайдзен-зростання у професійному та особистісному сенсі.

РОЗВИТОК ВОКАЛЬНОГО СЛУХУ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

УДК: 370.153.2+781.11

Ткаченко М.Ю., Радюшина С.О.

У статті актуалізується питання розвитку вокального слуху у майбутніх вчителів музики, зроблено огляд наукової літератури з питань сутності поняття «вокальний слух», розглянуто ефективні інноваційні форми й методи підготовки студентів до його формування у школярів.

Ключові слова: вокальний слух, музично-слухові уявлення, музично слухова діяльність, інноваційні форми й методи.

В статье актуализируется вопрос развития вокального слуха у будущих учителей музыки, сделан обзор научной литературы по вопросам сущности понятия «вокальный слух», рассмотрены эффективные инновационные формы и методы подготовки студентов к его формированию у школьников.

Ключевые слова: вокальный слух, музыкально-слуховые представления, музыкально-слуховая деятельность, инновационные формы и методы.

In the article the question of vocal hearing development for future music masters is actualized, the review of scientific literature is made on questions of essence of the concept «vocal hearing», effective innovative forms and methods of preparation of students to its formation are considered for schoolchildren.

Keywords: vocal hearing, musically auditory presentations, musically auditory activity, innovative forms and methods.

Виконання вимог суспільства потребує розбудови системи освіти та її докорінного реформування, згідно з принципом різностороннього розвитку людини. Мобільність, нарощування обсягу інформації в усьому світі обумовлює необхідність формування високоінтелектуальної особистості. Також, сьогодні гостро постають завдання з розвитку художньо-творчих здібностей підростаючого покоління, його здатності до сприймання, розуміння і творення художніх образів, потреби в духовному самовираженні. Важлива роль у вирішенні цих завдань належить музичному мистецтву, яке володіє унікальною можливістю послідовно та ефективно вводити особистість у художньо-естетичний простір культури, формувати її світоглядні уявлення, ціннісні орієнтації та індивідуально-творчі здібності.

Найголовнішу роль у формуванні основ музичної культури відіграє загальноосвітня школа, яка покликана відкрити перед кожним учнем шлях до пізнання прекрасного, навчити цінувати і розуміти його. На чолі цього процесу стоїть вчитель. Таким чином актуалізується і проблема підготовки вчителя музики спроможного оптимально втілювати фахові знання в загальну систему культури.

У багатофункціональній діяльності вчителя музики вокально-хорова робота справедливо вважається пріоритетною, найбільш важливою, такою, що забезпечує успішність музичного навчання, розвитку та виховання школярів. Цієї точки зору дотримуються В.Живов, А. Козирь, А. Кащенко та ін. Успішність вокально-хорової роботи майбутнього вчителя музики залежить від відповідної компетентності, яка складається з певної кількості умінь, серед яких вокальний слух фахівця займає одне з найважливіших місць. У працях Н.Гребенюк, Л. Дмитрієва та ін. наголошується на необхідності наявності вокального слуху як у педагога, так і в учня, що свідчить про те, що вокальний слух вчителя має бути на високому рівні розвитку [1:2].

Робота із співацьким колективом школярів потребує від вчителя умінь почути недоліки виконання, визначити причини їх виникнення та умінь правильного вибору методів їх усунення. Тобто, вчитель музики повинен володіти методикою діагностування вокального співу, методикою його коригування в процесі співу та вміти планувати вокальний розвиток школярів і прогнозувати кінцевий результат.

Таким чином, актуальним є пошук інноваційних форм і методів підготовки майбутніх вчителів музики, які б давали можливість в активній формі діяльності отримувати необхідні фахові вміння. Вправно володіти особистим голосом, музичним інструментом, мати добру теоретичну та диригентську підготовку не означає вміти ефективно втілювати свої вміння у практичній

педагогічній діяльності. Важливим є не тільки вміти самому, а й знати - яким чином навчити учнів.

Метою статті є висвітлення сутності вокального слуху та інноваційних форм і методів підготовки майбутніх вчителів музики до його формування у школярів.

Аналіз наукової літератури показав, що проблеми вокального слуху здавна викликають інтерес у науковців. Вказівки на існування специфічної для співу слухової функції зустрічаються вже з кінця XIX століття в роботах А.Кастакаса, К.Мазуріна, В.Кареліна. Але не існує єдиного загальноприйнятого формулювання сутності вокального слуху, яке чітко визначає його структуру та шляхи функціонування.

В.Морозов визначив вокальний слух, як складне музично-вокальне відчуття, що ґрунтується на взаємодії слухових, зорових, м'язових, дотикових, вібраційних, а може, й ще деяких видів чутливості. Сутність вокального слуху криється в активному сприйнятті, у вмінні усвідомити і відтворити принцип його утворення [5,83-84].

Важливий педагогічний аспект вокального слуху підкреслює Л.Дмитрієв, який визначає вокальний слух не тільки як здатність сприймати особливості правильного співацького звучання, а й уміння відрізнити їх від неправильно-го, уміння відчувати роботу голосового апарату, «м'язово розуміти» те, що робить співак під час того або іншого звучання» [2, 14].

Ю.Юцевіч розглядає вокальний слух як «складне музично-співацьке утворення, яке поєднує звуковисотний, динамічний, тембровий, ритмічний слух і комплекс м'язово-вібраційних відчуттів, що виникають у співака під час фонації» [7,76].

О.В. Маруфенко під вокальним слухом розуміє здатність співака володіти певною системою усвідомлених, цілеспрямованих, взаємопов'язаних розумових і практичних дій, які дозволяють йому успішно співати та навчатися мистецтву сольного, ансамблевого й хорового співу. Вокальний слух – це здатність до активної вокально-слухової діяльності [4]. В основі процесу вокально-слухової діяльності лежить сприйняття вокального звучання. Вокальний слух як один із різновидів музичного сприймання можна охарактеризувати як систему, що складається з множинності умов, функцій, операцій і механізмів з їх особливими властивостями, структурою і змістом [4].

Вокальний слух контролює власно звуковий результат, рефлексивно об'єднуючи технологічні та художні завдання.

Для майбутнього вчителя музики вокальний слух є найбільш функціональним в професійній діяльності і має свої специфічні особливості, оскільки робота із колективом співаків вимагає від вчителя наявності умінь діагностування вокального звучання, як окремих виконавців, так і певної хорової партії та хорового колективу загалом, а також певних знань і практичних навичок, спрямованих на коригування хорового співу відносно узгодженості з художнім образом вокально-хорового твору.

Для успішності виховання вокального слуху школярів вчитель повинен володіти уявленнями еталону співацького звуку, який формується відносно традиційних вокальних поглядів даної епохи, естетичної та етнічної культури і є нормою загальноприйнятого споживання.

Надзвичайно важливими є висновки щодо виникнення і розвитку музично-слухових уявлень особистості Б.Теплова, який відзначає, що нормальний хід розвитку музичного слуху передбачає одночасний розвиток «зовнішньої» і «внутрішньої» його сторони, тобто сприйняття «музичного матеріалу», музично-слухових уявлень, що виникають у процесі музичної діяльності і є абсолютною певною переробкою слухових вражень [6, 177].

В результаті узагальнених уявлень, що склалися спочатку в процесі сприйняття музики, уявлення про неї уточнюються і заглиблюються через активну музичну діяльність. Ця думка підтверджується висновком про «звуківий прообраз», обґрунтований у тезі, згідно з якою, художнє виконання музики завжди має як необхідну передумову, певне слухове уявлення інтерпретатора.

Вокально-слухові уявлення формуються на основі усвідомлення вокально-теоретичної інформації і досвіду її практичного втілення. Вокально-слухові уявлення вчителя музики — це істотний психологічний компонент його вокально-педагогічної діяльності. Уявлення допомагають учителю утримувати у свідомості різні ситуації зі свого вокально-слухового досвіду і спиратися на позитивне, що є в цьому досвіді [3].

Пошук форм і методів, завдяки яким необхідний для практичної фахової діяльності досвід майбутні вчителі музики отримали б в процесі навчання привів до впровадження в Одеському інституті мистецтв ПНПУ ім. К.Д. Ушинського такої форми роботи, як «Практикум з пісенного шкільного репертуару».

Зміст роботи практикуму криється у наданні майбутнім вчителям музики можливості самостійно пройти повний цикл практичної роботи над вокально-хоровим твором. Студенти самостійно вибирають репертуар, за бажанням роблять сучасні аранжування, визначають план роботи з колективом однокурсників, самостійно працюють на протязі навчального року і кінцевий результат демонструється на концертному виступі. Викладач-консультант надає методичну допомогу і здійснює контролюючу функцію.

Узагальнюючи результати аналізу науково-методичної літератури, ми констатували, що розвиток вокального слуху майбутніх вчителів музики у процесі професійної підготовки здійснюється завдяки таким факторам впливу як: вільне володіння вокально-теоретичними знаннями, активізація і спрямування на вокально-слухову діяльність таких психічних процесів і станів як — сприйняття, увага, мислення, слухові уявлення, пам'ять, емоції; психічних властивостей, що визначають особистісний потенціал та внутрішній світ людини — світогляд, естетична сфера, мотивація [4].

«Практикум з шкільного пісенного репертуару» дозволяє викладачу спостерігати індивідуальний рівень розвитку за кожним з вищевказаних факторів, виявити найбільш типові проблеми та здійснювати індивідуальний підхід до кожного із студентів у процесі корекції їх самостійної роботи із співацьким колективом.

У процесі педагогічного спостереження, що проводилося на заняттях «Практикуму з шкільного пісенного репертуару», а також на педагогічній практиці в школі, було виявлено, що студенти не вміють аналізувати якість

свого співу, а також і дитячого співацького процесу, в них обмежене коло теоретичних знань та понять про музику, способи діагностики співацького процесу. Тому нами була розроблена методика комплексного впливу на розвиток вокального слуху майбутніх вчителів музики, в якій враховувалися основні аспекти його розвитку в майбутніх учителів музики: зміцнення вокально-теоретичних знань, усвідомлення фізіології вокально-слухового сприйняття вокального звуку, формування вокально-діагностичних умінь та вокально-педагогічних умінь.

З метою збільшення обсягу, поглиблення та досягнення цілісності вокально-теоретичних знань передбачалося розширення інформаційного простору майбутніх вчителів музики з теорії голосотворення і звукосприйняття, які необхідні для усвідомленого здійснення вокально-слухової діяльності. Зміст даного напрямку складало ознайомлення студентів із специфікою і завданнями вокально-слухової діяльності, сутністю і механізмами функціонування вокального слуху. На даному етапі було застосовано наступні методи: інформаційно-аналітичний, співробітництва, співпошуку.

Колективне обговорення можливих проблемних ситуацій з розвитку вокального слуху у школярів стимулювало інтерес студентів до занять. Так, осмислюючи можливі складнощі в педагогічній роботі з розвитку вокального слуху, майбутні вчителі висували свої власні припущення щодо вирішення даної проблеми та знаходили оптимальний варіант в ході живого обміну думками.

Комплексний підхід базувався також на співробітництві з викладачами спеціальних музичних дисциплін. Студенти-музиканти проходять курс сольфеджіо, займаються в класі вокалу, співають в хорі, тому в першу чергу нами були встановлені контакти з викладачами цих дисциплін. Разом ми узгоджували шляхи розвитку вокального слуху та планували свої дії.

На сольфеджіо студенти працювали над інтонуванням саме «своїх» проблемних інтервалів, намагалися не тільки контролювати слухом, а й запам'ятовувати діяльність всього голосового апарату. Крім того, викладачі використовували різний, не знайомий аналогічний матеріал, сольфеджували вправи, що сприяло більш усвідомленому сприйняттю та практичному засвоєнню принципів інтонування. Крім того, інтонація окремих інтервалів опрацьовувалася, як окремо, так і в ладу, що сприяло розвитку слухового компоненту сприйняття.

На сольфеджіо, у хоровому класі опрацьовувався також гармонічний аналіз твору. Крім того, виконувалися різні вправи та завдання, які сприяли розвитку відчуття функціональної залежності акордів, що формує гармонічний слух вокаліста.

Розвиток вокального слуху майбутніх вчителів музики в аспекті діагностики співацького процесу здійснювався в процесі практичних занять з «Практикуму шкільного пісенного репертуару». Нашою метою була активізація аналітичного компоненту вокально-слухової діяльності. Саме аналітичний компонент формує вокально-слухове уміння, яке удосконалюється в процесі повторення і автоматизується у кінцевому результаті. Методична допомога викладача була спрямована на усвідомлення студентом змісту і завдань вокально-слухової діяльності, освоєння способів досягнення еталонного звучання.

Таким чином, можна зробити висновки, що застосування такої форми роботи із співацьким колективом, як «Практикум з шкільного пісенного репертуару» та застосування комплексного методичного впливу в процесі роботи, дає змогу системно розвивати вокальний слух майбутніх вчителів музики, озброїти їх цінним досвідом практичної вокально-слухової діяльності, спрямовувати фахові знання і уміння у педагогічне річище.

Список літератури:

1. Гребенюк Н.Є. Вокально-виконавська творчість : дис. ... д-ра мистецтвознавства : 17.00.03 / Гребенюк Наталія Євгенівна. – К., 2000. – 370 с.
2. Дмитриев Л.Б. Основы вокальной методики / Леонид Борисович Дмитриев. – М.: Музыка, 1968. – 675 с.
3. Мартинюк Л.В. Формування музично-образних уявлень підлітків у процесі виконавської діяльності в мистецьких позашкільних навчальних закладах: дис. ... к.п.н. 13. 00.02/ Мартинюк Любов Василівна. – К., 2011, - 260 с.
4. Маруфенко О.В. Методичні аспекти формування вокально-слухових навичок у школярів. Науковий вісник ПДПУ ім. К.Д.Ушинського (збірник наукових праць), спец. випуск – Мистецька освіта – сучасний стан і перспективи розвитку. Ч.П. - Одеса, 2007.
5. Морозов В.П. Вокальный слух и голос/ Морозов Владимир Петрович. – М. – Л.: Музыка, 1965. – 88 с.
6. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей / Борис Михайлович Теплов. – М., 2003. – 397 с.
7. Юцевич Ю.Є. Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу : навч.-метод. посіб. / Юцевич Юрій Євгенович. – К.: ІЗМН, 1998. – 159 с.

ДИАГНОСТИКА УРОВНЯ СФОРМИРОВАННОСТИ ВОКАЛЬНОЙ ХУДОЖЕСТВЕННО-ИСПОЛНИТЕЛЬСКОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ

УДК: 378.147+784

Чжан Яньфен

У статті Чжана Яньфена представлено методика та результати констатувального експерименту. Розкриваються критерії, показники, методи, шкала оцінювання та рівні сформованості вокальної художньо-виконавської підготовки студентів, майбутніх учителів музики в університетах України і Китаю.

Ключові слова: педагогічна діагностика, школа оцінювання, критерії, вокальна художньо-виконавська підготовка.

Статья раскрывает методику диагностики вокальной художественно-исполнительской подготовки будущих учителей музыки. Уточняется сущность понятия, его структура, критерии для оценивания, методы и результаты. Автор также раскрывает типичные недостатки данного феномена и даёт количественные и качественные параметры результатов его диагностики.